

Gemeente Naarden Stand van zaken controle en overige informatie 2015

Rapportage aan de gemeenteraad

Gemeenteraad van de gemeente Gooise Meren
Postbus 6000
1400 HA BUSSUM

Eindhoven, 26 juli 2016

BSMK-AC4GN5/nb

Stand van zaken controle en overige informatie 2015

Geachte leden van de raad,

Het doet ons genoeg u verslag uit te brengen omtrent onze accountantscontrole van de jaarrekening van de gemeente Naarden.

Wij willen u over de volgende onderwerpen informeren:

- ▶ Onze conclusie;
- ▶ Uitkomsten jaarrekeningcontrole;
- ▶ Kwaliteit beheersorganisatie;
- ▶ Rechtmatigheidsbeheer.

Wij hebben de kernpunten van ons verslag opgenomen in het hoofdstuk Kernpunten.

Onze controle is gericht op het vormen van een oordeel omtrent de jaarrekening over 2015. Bij de uitvoering van onze controle ondervinden wij de volledige medewerking en ondersteuning van de medewerkers van de gemeente Naarden/Gooise Meren.

De mogelijkheid om een open en eerlijke dialoog met u als gemeenteraad te voeren, vormt een essentieel onderdeel van het controleproces, evenals van de algehele corporate governance. Wij waarderen deze mogelijkheid om de inzichten die uit onze controle voortkomen met u te kunnen delen.

Het concept van dit verslag is d.d. 8 juli 2016 besproken met uw organisatie. Een afschrift van dit verslag is toegezonden aan het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Gooise Meren. Wij stellen het op prijs een en ander persoonlijk toe te lichten of eventuele vragen omtrent deze of andere met de controle verband houdende zaken te beantwoorden.

Hoogachtend,
Ernst & Young Accountants LLP

drs. B. Smeenk RA

Inhoudsopgave

Onze conclusie	5
Uitkomsten jaarrekeningcontrole	7
Kwaliteit beheersorganisatie	22
Rechtmatigheidsbeheer	25

Bijlagen

- 1 Onafhankelijkheid en controleproces
- 2 Overzicht controleverschillen
- 3 SiSa-bijlage
- 4 Actualiteiten BBV

Totaal aantal pagina's in dit rapport: 38

Onze conclusie

Onze conclusie

Opdracht

Conform de door u aan ons verleende opdracht hebben wij de jaarrekening 2015 van de gemeente Naarden gecontroleerd. Het is de verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders om de jaarrekening op te maken in overeenstemming met de van toepassing zijnde grondslagen van financiële verslaggeving, te weten het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten). Het is onze verantwoordelijkheid een controleverklaring inzake de jaarrekening te verstrekken.

Verklaring over de jaarrekening

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van de gemeente Naarden een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2015 als van de activa en passiva per 31 december 2015 in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten.

Voorts zijn wij van oordeel dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties over 2015 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de begroting en met de relevante wet- en regelgeving, waaronder gemeentelijke verordeningen.

Verklaring betreffende het jaarverslag en overige gegevens

Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag overeenkomstig het BBV is opgesteld en verenigbaar is met de jaarrekening. Verder hebben wij vastgesteld dat de overige gegevens zijn toegevoegd.

Wij zijn voornemens om op 2 augustus 2016 onze verklaring te verstrekken.

Verloop van de accountantscontrole

Het verloop en de doorlooptijd van de controle 2015 is anders en langer geweest dan gebruikelijk. Dit is ingegeven door de decentralisaties en de controlewerkzaamheden daaromtrent en het feit dat als gevolg van de fusie er achterstanden bestonden in de administratie de controlewerkzaamheden langer hebben geduurd. Bestuurlijk heeft u de keuze gemaakt om de behandeling van de jaarrekening na overleg met de provincie door te schuiven tot na het zomerreces en op 31 augustus 2016 te behandelen.

**Uitkomsten
jaarrekeningcontrole**

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Onze analyse van het resultaat 2015

Nadelig resultaat nader besproken

Het saldo van baten en lasten (na bestemming) over het jaar 2015 bedraagt € 1.226.000 nadelig ten opzichte van een begroot sluitend saldo van € 0. De jaarrekening 2014 sloot met een resultaat van € 6.990.000 voordelig.

Het resultaat over 2015 ten opzichte van de gewijzigde begroting kan als volgt worden weergegeven.

Bedragen x € 1.000	Gewijzigde begroting	Realisatie 2015	Afwijking
Totale lasten	37.545	41.745	(4.200)
Totale baten	34.339	38.348	4.009
Totaal saldo van baten en lasten	(3.206)	(3.397)	(191)
Mutaties in reserve	3.206	2.171	(1.035)
Gerealiseerd resultaat	0	(1.226)	(1.226)

Uw begrotingsbeheer is op orde

Het totaal saldo van baten en lasten voor mutatie in reserves is ten opzichte van de gewijzigde begroting verslechterd met € 191.000 tot een totaal saldo van baten en lasten over boekjaar 2015 van € 3,4 miljoen negatief. Rekening houdend met de mutatie in reserves bedraagt het gerealiseerd resultaat over 2015 € 1,2 miljoen negatief.

De belangrijkste afwijkingen ten opzichte van de begroting zijn samenvattend toegelicht in de tabel 11 vanaf pagina 20 van de jaarrekening. In de programmaverantwoording zijn de afwijkingen per programma in detail in kaart gebracht. De jaarrekening laat zowel op het niveau van de lasten als op het niveau van de baten een overschrijding zien ten opzichte van de begroting.

Kwaliteit van het resultaat

De belangrijkste verschillen die tot het nadelige resultaat hebben geleid betreffen:

- ▶ Programma ruimtelijke ordening en wonen voordeel € 0,6 miljoen, met name vanwege vertraging in investeringen. (project Naarden buiten de Vesting), de dekking van dit project zit binnen programma 7 waar de vrijval uit de reserve zit, derhalve laat dit programma een nadeel zien.
- ▶ Nadeel fusie € 1,4 miljoen.
- ▶ Voordeel sociaal domein € 1,7 miljoen, welke grotendeels is toe te rekenen aan voordelen op de uitvoering van de WMO.
- ▶ Extra dotatie voorziening pensioen wethouders € 1,1 miljoen.
- ▶ Dotatie voorziening dubieuze debiteuren € 0,5 miljoen.
- ▶ Diverse kleine afwijkingen < € 0,25 miljoen.

Wij merken op dat nadere details over bovenstaande afwijkingen zijn toegelicht in het jaarverslag.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

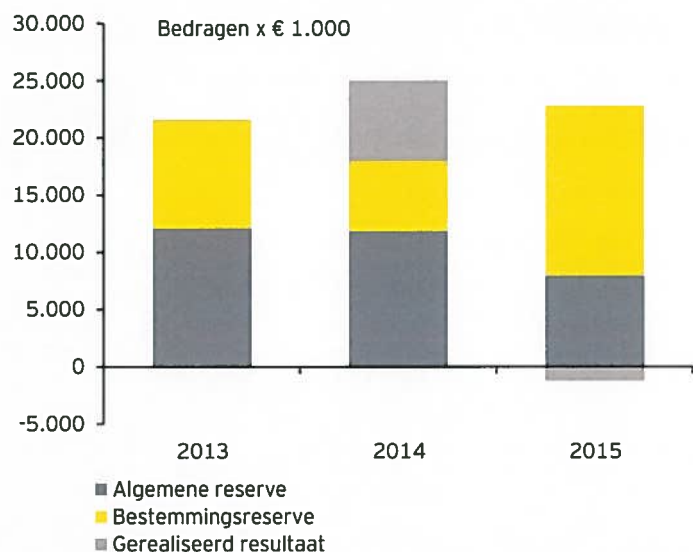
Onze analyse van de financiële positie

Analyse van de financiële positie

Eigen vermogen neemt af

Het eigen vermogen, inclusief het gerealiseerde resultaat, bedraagt per jaareinde 2015 volgens de jaarrekening € 21,5 miljoen

(2014: € 25,0 miljoen) en heeft zich vanaf 2013 als volgt ontwikkeld:

Van de totale reserves ter hoogte van € 22,8 miljoen is € 7,9 miljoen opgenomen als algemene vrije reserve. Het saldo van deze reserve is ten opzichte van 2015 gedaald met € 3,9 miljoen. Deze daling is met name gelegen in het besluit om de reserve Godelinde/Keverdijk in te stellen welke voor € 3,3 miljoen uit de algemene reserve is gevoerd.

Per saldo is gedurende 2015 € 2.171.000 onttrokken aan de reserves. Deze onttrekking (ten gunste van het resultaat) vormt samen met het totaal saldo van baten en lasten (€ 3.397.000 nadelig) het gerealiseerde resultaat van € 1.226.000 nadelig.

Ratio's

Op 15 mei 2015 is een besluit tot wijziging van het BBV vastgesteld. Dit in verband met het opnemen van financiële kengetallen in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Als gevolg van dit wijzigingsbesluit, dient de gemeente met ingang van de Begroting 2016 een aantal verplichte ratio's te vermelden en een afzonderlijke toelichting per kengetal op te nemen. Deze ratio's zijn in onderstaande tabel weergegeven.

Relevante financiële kengetallen			
Ratio (n.o. = niet opgenomen)	2014 realisatie	2015 begroting	2015 realisatie
Netto schuldquote	76%	n.o.	73%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	58%	n.o.	n.o.
Solvabiliteitsratio	42%	n.o.	39%
Grondexploitatie	0,4%	n.o.	1%
Structurele exploitatieruimte	-4%	n.o.	-3%
Belastingcapaciteit	125%	n.o.	127%

Op de volgende bladzijde is een benchmark opgenomen waarin de ratio's over 2014 zijn vergeleken met de benchmark gemeenten. Wij merken op dat in de jaarrekening niet alle vereiste kengetallen zijn opgenomen, wij adviseren u dit in 2016 aan te vullen.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Ratio's

Algemeen

Onderstaande figuur geeft inzicht in de financiële ratio's op basis van de jaarrekening 2014 inclusief een vergelijking met het gemiddelde van de benchmark gemeenten en alle gemeenten van Nederland.

Netto schuld ratio/gecorrigeerde schuld ratio (ratio's op basis van 2014)

De netto schuld ratio laat zien wat de verhouding is tussen de netto schuld (schulden minus monetaire activa) en de totale baten. De ratio van gemeente Naarden ligt met 76% lager dan de benchmark gemeenten (85%), wat betekent dat afgezet tegen de totale baten, gemeente Naarden ten opzichte van vergelijkbare gemeenten een lagere schuld heeft.

Rekening houdend met de verstrekte leningen bedraagt de "gecorrigeerde schuld ratio" 57% ten opzichte van een landelijk gemiddelde van 59%.

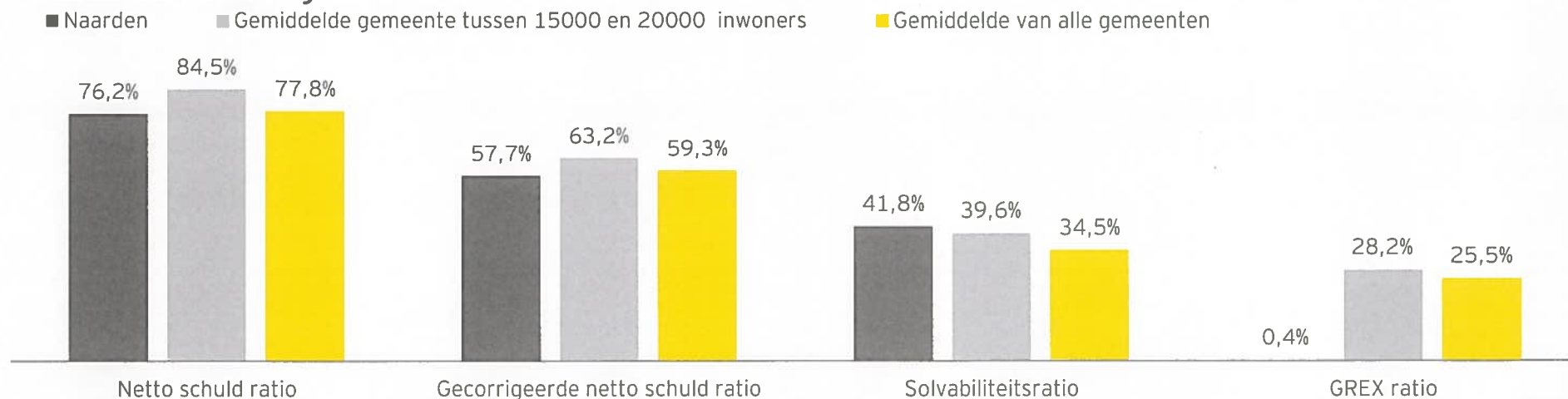
Solvabiliteitsratio (ratio op basis van 2014)

De totale vermogenspositie en het vermogen om vreemd vermogen (schulden) terug te kunnen betalen wordt onder andere tot uitdrukking gebracht door middel van het solvabiliteitspercentage. Dit percentage is bepaald door het eigen vermogen te delen door het balanstotaal. De ratio van gemeente Naarden 42% ligt 2,2% procentpunt hoger dan het gemiddelde van de benchmark gemeenten.

Grondexploitatie (grex) ratio (ratio op basis van 2014)

De grexratio toont de verhouding tussen de boekwaarde van de in exploitatie genomen bouwgrond (IEGG) en de niet in exploitatiegenomen bouwgrond (NIEGG) in relatie tot de totale baten. De ratio laat zien dat gemeente Naarden met 0,4% ver onder de benchmark van 28% ligt. Het risico ten aanzien van de grondexploitaties op de financiële positie van de gemeente is daarmee beduidend lager dan gemiddelde gemeenten.

Financiële ratio's gemeenten

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Overige aspecten jaarstukken

Financiering

De gemeente Naarden financiert haar activiteiten deels door leningen aan te trekken bij externe financiers. Deze langlopende leningen bedragen ultimo 2015 € 22,0 miljoen (2014: € 24,8). Er zijn in 2015 geen nieuwe leningen aangetrokken. Voor een nadere beschouwing ten aanzien van uw financieringspositie verwijzen wij u naar de paragraaf Financiering van de jaarrekening 2015.

Vanaf 2014 dient in de toelichting op de balans ten aanzien van schatkistbankieren het volgende vermeld te worden :

- ▶ het drempelbedrag voor het begrotingsjaar waarover verantwoording afgelegd wordt;
- ▶ voor ieder kwartaal van het jaar dient het bedrag aan middelen toegelicht te worden dat "buiten de schatkist" is gehouden.

Wij hebben vastgesteld dat bovenstaande adequaat is toegelicht in de jaarrekening.

Ten aanzien van de naleving van de renterisiconorm en het kasgeldlimiet merken wij op dat de gemeente Naarden zich aan de wettelijke normen heeft gehouden, zoals ook toereikend is toegelicht in de paragraaf Financiering.

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

In het jaarverslag is onder andere de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing opgenomen, welke informatie bevat over de weerstandscapaciteit, de risico's en het beleid dat hieromtrent gedurende 2015 is gevoerd.

De weerstandscapaciteit bestaat uit met name de algemene reserve, de stille reserves en de onbenutte belastingcapaciteit, de capaciteit bedraagt per 31 december 2015 € 15,2 miljoen. De weerstandscapaciteit is ten opzichte van 2014 afgenomen met € 3,5 miljoen, als gevolg van de oprichting van de reserve Godelinde/Keverdijk.

Ondanks het feit dat de inventarisatie van de risico's uitgebreid is beschreven, constateren wij de risico's niet zijn gekwantificeerd op basis van een kans en impact analyse. Daarnaast is geen inzicht gegeven in de totale omvang van een bepaald risico, maar veel risico's zijn omschrijvend van aard. Als gevolg hiervan is niet inzichtelijk in welke mate de gemeente Naarden over voldoende weerstandscapaciteit beschikt om de beschreven risico's op te vangen.

Wij adviseren u om binnen de gemeente Gooise Meren een breder risicomanagementsysteem op te zetten, waarbij in uw planning- en controlproducten nadrukkelijk aandacht wordt besteed aan de confrontatie van de risico's ten opzichte van de weerstandscapaciteit.

Aanvaardbaarheid van de grondslagen van waardering en resultaatbepaling

Naar onze mening zijn de door het college gekozen waarderingsgrondslagen aanvaardbaar en consistent toegepast met betrekking tot de significante jaarrekeningposten en bijzondere transacties. Dit geldt tevens voor het tijdstip waarop die transacties hebben plaatsgevonden, de periode waarin zij zijn verantwoord en de desbetreffende toelichtingen in de jaarrekening.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Onze analyse van de gehanteerde grondslagen

Schattingen van voldoende niveau

Het college is verantwoordelijk voor het maken van schattingen bij het opmaken van de jaarrekening. Zij is van mening dat de significante veronderstellingen die zijn gehanteerd bij het maken van schattingen ten aanzien van de verantwoording en waardering van activa en passiva redelijk zijn. Wij hebben hieronder de gevoeligheid van jaarrekeningposten opgenomen, dat wil zeggen, in welke mate liggen schattingen ten grondslag aan balansposten; hoe hoger de mate van schatting, hoe gevoeliger een post is voor afwijkingen (schatting versus realisatie). Ten opzichte van voorgaand jaar is de gevoeligheid van de schatting van de debiteurenwaardering gewijzigd.

- Sensitiviteit schattingen hoog, door onzekere (externe) omstandigheden
- Sensitiviteit schattingen is gemiddeld
- Sensitiviteit schattingen is laag

Kwaliteit jaarverslag

Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag overeenkomstig de gemeentewet is opgesteld en verenigbaar is met de jaarrekening.

Verder hebben wij vastgesteld dat de verplichte paragrafen zijn toegevoegd.

Belangrijkste schattingen	Mate van schatting	Toelichting
Waardering gronden, gebouwen inclusief afschrijvingen		Het college is van mening dat er geen duurzame waardeverminderingen zijn met betrekking tot vaste activa die in de balans zijn opgenomen. Wij kunnen ons verenigen met de huidige balanswaardering van activa.
Waardering van uw deelnemingen en langlopende uitzettingen		Waardering geschiedt tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs. Indien noodzakelijk is een voorziening voor verwachte oninbaarheid op de boekwaarde in mindering gebracht. Er zijn geen indicaties om over te gaan tot afwaardering van de deelnemingen en langlopende vorderingen.
Waardering van de bouwgrondexploitaties en niet in exploitatie genomen gronden.		De netto boekwaarde van de post voorraden van de gemeente Naarden bedraagt € 0,4 miljoen en betreft daarmee maar een klein aandeel in het balanstotaal. Inherent bevat deze post een grotere mate van onzekerheid omtrent realisatie van fasering en grondprijzen door externe omstandigheden. Te meer daar het belangrijkste project Storkterrein een negatief eindresultaat kent.
Waardering van de debiteuren		Indien noodzakelijk heeft een afwaardering van openstaande vorderingen plaatsgevonden. Wij constateren dat deze analyse op het saldo 2015 is bemoeilijkt vanwege het feit dat de aflettering van de debiteurenpositie in 2016 nog plaats dient te vinden. Daarnaast is vanuit onze controle een correctie doorgevoerd op de waardering.
Beoordeling toereikendheid van uw voorzieningen		Schattingselementen in voorzieningen zijn gemiddeld. Wij hebben de toereikendheid van de voorzieningen beoordeeld. De gemeente Naarden treft adequate voorzieningen voor risico's en verplichtingen. De schattingsonzekerheden zijn licht toegenomen, gezien de indirecte bijdrage in de reorganisatievoorziening opgenomen bij de gemeente Bussum.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Inleiding

Deze paragraaf geeft een uiteenzetting van de werkzaamheden en bevindingen ten aanzien van de belangrijke aandachtsgebieden in de controle die nog niet eerder in dit verslag zijn toegelicht.

Decentralisaties

Gemeente Naarden heeft de taken in het sociale domein voor een groot deel uitbesteed binnen de gemeenschappelijke regeling Regio Gooi & Vechtstreek. Daarnaast werkt de gemeente Naarden al enige tijd samen met de fusiegemeenten Bussum en Muiden. Ter voorbereiding op de invoering, en gedurende 2015 tot en met heden, is in samenwerking met de gemeente Bussum en de regio veel energie gestoken in het zorgen voor de continuïteit van zorgverlening, het inrichten of aanpassen van werkprocessen, het opstellen van beleid en het maken afspraken met relevante ketenpartners en het komen tot afrekening van de zorgkosten over 2015.

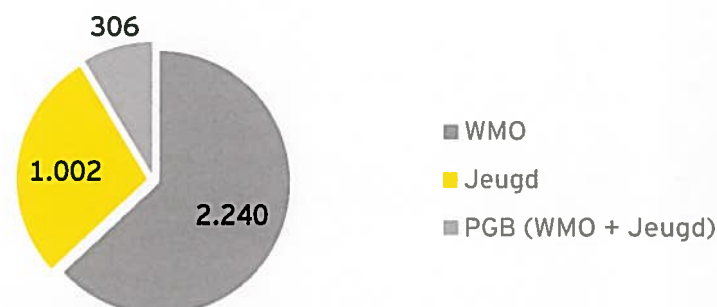
Verwerking in jaarrekening

In de exploitatie zijn diverse categorieën lasten inzake het sociaal domein (WMO en Jeugd) verantwoord. De totale omvang van € 3,5 miljoen is met name verantwoord in het programma Sociale voorzieningen en maatschappelijke dienstverlening.

Lasten WMO en Jeugdzorg (zorg in natura)

Deze lasten zijn grotendeels gebaseerd op de verantwoording die eind mei van de gemeenschappelijke regeling Regio Gooi & Vechtstreek is ontvangen. De verklaring die vergezeld gaat bij deze verantwoording is goedkeurend. Voor de controle van de jaarrekening van de gemeente Naarden hebben we gebruik gemaakt van deze goedkeurende verklaring.

Uitgaven sociaal domein (WMO + Jeugd)
(in duizenden euro's)

Persoonsgebonden Budget

Ten aanzien van de PGB's voor jeugdzorg en WMO geldt dat de gemeente Naarden zelf de PGB's toekent. De SVB treedt op als service organisatie voor uw gemeente voor de behandeling en verwerking van deze PGB's.

Wij merken ten aanzien van de controle bij en verantwoording vanuit het SVB het volgende op:

- Inherent aan de systematiek van de PGB verstrekking is, dat de budgethouder de levering van de prestatie controleert en bevestigt. De veronderstelling hierbij is dat de PGB budgethouder alleen facturen indient voor de zorg die hij daadwerkelijk heeft ontvangen. Voor 2015 was de verplichte formele autorisatie van de facturen door de budgethouder nog niet geregeld. Dit betekent dat bij de SVB niet met zekerheid kan worden vastgesteld dat de prestaties daadwerkelijk zijn geleverd.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

- ▶ De auditdienst SVB heeft de in 2015 gedane uitgaven gecontroleerd (kasbasis). De controle op de uitgaven in 2016 die betrekking hebben op 2015 (relevant vanwege baten en lastenstelsel bij gemeenten) is onderdeel van de accountantscontrole 2016 bij de SVB en heeft derhalve nog niet plaatsgevonden.
- ▶ Tot slot is er op dit moment onvoldoende controle informatie beschikbaar om de bevindingen van de SVB door te vertalen naar een individuele gemeente.

Dit betekent dat de verklaring van de SVB onvoldoende zekerheid geeft over de PGB lasten van uw gemeente. Wij hebben dan ook, in lijn met de instructies vanuit onze beroepsorganisatie, het volledige bedrag aan PGB middelen ter hoogte van € 306.000 als onzekerheid opgenomen in onze overzicht van controleverschillen.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Inhoud controleverklaring SVB (landelijk beeld)

De controleverklaring van de SVB is op 10 juni 2016 verstrekt. Ondanks dat wij hier, gezien voorgaande bemerkingen, geen gebruik van maken, geven wij u kort inzicht in de uitkomsten van de uitgevoerde controles. Hierbij valt dus op te merken dat dit geen volledig beeld geeft vanuit uw gemeente perspectief maar slechts kan worden gezien als een indicatie van het landelijke beeld. Ook heeft hierbij geen controle op de prestatielevering plaatsgevonden.

Verantwoording SVB	Totale fouten en onzekerheden
<u>Controleverklaring SVB inzake WMO</u>	
Rechtmatigheid	14,46%
Getrouwheid	4,46%
	Afkeurend oordeel
<u>Controleverklaring SVB inzake Jeugdzorg</u>	
Rechtmatigheid	39,41%
Getrouwheid	17,58%
	Afkeurend oordeel

Eigen bijdrage op grond van de WMO/Ouderbijdrage jeugdhulp

Een aanvrager van een voorziening, hulp in de huishouding, zorg in natura of een financiële tegemoetkoming (persoonsgebonden budget) is op grond van de WMO een bijdrage verschuldigd. Dit zelfde geldt voor de ouderbijdrage binnen de jeugdhulp. De wetgever heeft bepaald dat de berekening, oplegging en incasso van deze eigen bijdrage wordt uitgevoerd door het CAK. De informatie van het CAK (om privacy redenen beperkt) is ontoereikend om als gemeente de juistheid op persoonsniveau en volledigheid van de bijdrage als geheel te kunnen vaststellen. Door de systematiek te kiezen van het vaststellen van de bijdrage door het CAK, heeft de wetgever in feite bepaald, dat de verantwoordelijkheid voor de juistheid en volledigheid van de eigen bijdragen op grond van deze regelingen geen gemeentelijke verantwoordelijkheid is. Dit betekent dat door de gemeenten geen zekerheden omtrent omvang en hoogte van de bijdrage kunnen worden verkregen. De gemeente Naarden heeft deze onzekerheid in de jaarrekening 2015 na de toelichting op de niet uit de balans blijken verplichtingen toegelicht.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Waardering grondexploitaties

De waardering van de grondexploitaties is een significant risico in onze controleaanpak, vanwege de mate van schattingonzekerheid voortkomend uit de huidige economische situatie. Wij hebben het proces rondom de totstandkoming van de waardering op haar effectieve werking getest. Wij achten de waardering aanvaardbaar en vinden de veronderstellingen redelijk.

In de paragraaf grondbeleid zijn het verloop van de boekwaarde en de ontwikkelingen 2015 door de gemeente Naarden toegelicht. In het kader van de controle van de jaarrekening van de gemeente Naarden hebben wij de grondexploitaties gecontroleerd. De post voorraad van de gemeente Naarden is als volgt te specificeren.

Bedragen x € 1.000	31 december 2015	31 december 2014
Meerpaal	9	8
Keverdijk	-	193
Stork-terrein	438	386
Totaal in exploitatie	447	587
Verliesvoorziening	(63)	(459)
Totaal in exploitatie	384	128

Het project Keverdijk is afgelopen jaar afgesloten en de hiervoor aanwezige verliesvoorziening is gebruikt om het tekort hierop te dekken. Verdere ontwikkeling van de MFA Keverdijk wordt door middel van de ingestelde reserve gedekt, daar hier feitelijk sprake is van een materieel vast actief.

Per jaareinde kent de gemeente maar één lopende grondexploitatie met een relevante boekwaarde, te weten het Stork-terrein. De risico's van dit project zijn al grotendeels afgedekt daar er sprake is van een samenwerkingsovereenkomst waarin de opbrengsten contractueel zijn geregeld.

Voorziening wachtgeld

Gezien de fusie per 1-1-2016 met de gemeente Bussum en Muiden naar de gemeente Gooise Meren is voor het personeel een sociaal plan opgesteld. Dit sociaal plan stelt de medewerkers in de mogelijkheid om met een vergoeding de organisatie te verlaten via vervroegd pensioen of door middel van een transitievergoeding, dan wel compensatie te ontvangen om minder te werken. De drie gemeenten hebben besloten de kosten gezamenlijk te dragen uit het fusiebudget. De daadwerkelijke risicovoorziening is in de balans opgenomen door de gemeente Bussum, de gemeente Naarden heeft haar bijdrage aan de totale fusiekosten inclusief de kosten uit hoofde van de reorganisatie als last in haar jaarrekening opgenomen.

Per 31 december 2015 is al een deel van deze vergoedingen uitbetaald, maar voor de verplichtingen voortvloeiend uit het sociaal plan is in de jaarrekening van de gemeente Bussum nog binnen de voorziening wachtgeld een reservering voor de toekomstige verplichtingen aanwezig ter hoogte van € 4,7 miljoen.

Wij hebben de toereikendheid van de voorziening per jaareinde aan de hand van de onderliggende contracten en het sociaal plan beoordeeld en kunnen instemmen met de hoogte van de voorziening.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Toereikendheid voorziening wethouderspensioenen

In de concept jaarrekening had de gemeente Naarden een voorziening voor de wethouderspensioenen opgenomen ter hoogte van € 2.057.000. Hier lag echter geen geactualiseerde actuariële berekening ter onderbouwing onder, mede gezien de dalende rentestand hebben we aangegeven dat het noodzakelijk was de verplichting tegen de huidige rentestand te herrekenen. De minister heeft namelijk als advies uitgevaardigd de verplichting op te nemen rekening houdend met een rentepercentage van 1,629%.

Op basis van de herziene actuariële berekening bleek een aanvullende storting van € 1.129.000 noodzakelijk. Dit is in de definitieve jaarrekening op een juiste wijze verwerkt.

Wij hebben de toereikendheid van de voorziening per jaareinde aan de hand van de onderliggende berekeningen beoordeeld en kunnen instemmen met de hoogte van de voorziening.

Debiteurenvoorziening

Tijdens onze controle hebben we geconstateerd dat het inbaarheidsrisico voor de debiteuren in onvoldoende mate door de gemeente was afgedekt. Op basis van een nadere analyse bleek de voorziening dubieuze debiteuren € 477.000 te laag. Dit is in de definitieve jaarrekening gecorrigeerd.

Overgang administraties naar Gooise Meren

Per 1 januari 2016 bent u gestart met de nieuwe financiële administratie van de gemeente Gooise Meren. Alle transacties vanaf dat moment zijn verwerkt in deze administratie.

Tijdens de balanscontrole constateerden we dat er nog geen aflettering plaatsgevonden heeft van de ontvangsten/betalingen in 2016 met de administratie van de voormalige gemeenten. Daarnaast waren er achterstanden in de factuurverwerking. Dit bemoeilijkte de controle onder andere op de waardering van uw kortlopende vorderingen. Ter illustratie noemen we bijvoorbeeld de debiteurenpositie. De ontvangsten in 2016 waren nog niet gematcht met de openstaande debiteurenpositie per 31 december 2015. Door middel van aanvullende analyses is door ons voldoende zekerheid verkregen over de juiste waardering van uw vorderingen. **We adviseren u deze aflettering na afsluiting van de jaarstukken op korte termijn op te pakken, zodat de administratie van Gooise Meren een betrouwbare beginstand kent.** Wij begrijpen dat de organisatie hier al druk doende mee is.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Europese aanbestedingen

Gelet op de decentrale inkoopbevoegdheden is achteraf een inkoopanalyse uitgevoerd gericht op de naleving van de Europese Aanbestedingsregels.

De beheersing binnen de gemeenten Naarden ten aanzien van de aanbestedingen is onvoldoende om de volledigheid van de aanbestedingen alsmede de juistheid van de aanbestedingen te waarborgen. Naar aanleiding hiervan zijn aanvullende gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd in de vorm van een spendanalyse. In de spendanalyse zijn de bestedingen over 2015 opgenomen waarna voor de bestedingen waar een indicatie is voor een Europese aanbestedingen de onderliggende aanbestedingsdossiers zijn betrokken in de controle.

Uit deze aanvullende controle volgt dat één contractverlenging onrechtmatig tot stand is gekomen. Dit contract is in verband met de fusie onderhands verlengd in 2014, maar had opnieuw aanbesteed moeten worden volgens de Europese aanbestedingsprocedure. De lasten samenhangend met dit contract ter hoogte van € 206.000 hebben we als onrechtmatig aangemerkt en als fout opgenomen in onze fouten evaluatie.

Naast de Europese aanbestedingsrichtlijnen maken ook de nationale aanbestedingsrichtlijnen en het interne inkoopbeleid maken onderdeel uit van het normenkader. Vanuit de inkoopanalyse zijn de verschillen ten opzichte van het interne beleid niet inzichtelijk gemaakt. Op grond hiervan heeft de gemeente twee mogelijkheden:

- 1) De gemeente stelt desbetreffende analyse alsnog op waarbij zichtbaar wordt vastgesteld of het interne inkoopbeleid is nageleefd;
- 2) De gemeente stelt vast of het college achteraf een sanctioneringsbesluit kan nemen waarmee alsnog wordt ingestemd met de mogelijke afwijking van het interne inkoopbeleid.

De aanbestedingswet stelt echter wel dat er een motivatie voor het gekozen traject aanwezig dient te zijn. De accountant behoeft het ontbreken van dergelijke inkoopstrategieën volgens de kadernota rechtmatigheid niet in financiële zin te wegen, maar kan volstaan met een formele opmerking in het accountantsverslag.

Het college heeft generiek besloten dat de accountant eventuele financiële effecten die voortvloeien uit het niet naleven aangaande het interne inkoop- en aanbestedingsbeleid niet hoeft mee te wegen in zijn oordeel.

Over het geheel constateren wij dat de gemeente Naarden de interne beheersing betreffende de naleving van de aanbestedingsregels niet op orde heeft. Voor de toepassing van de juiste aanbestedingsprocedure is het van belang dat aan de voorkant een goede inschatting wordt gemaakt en overwegingen worden vastgelegd ten aanzien van de inschatting van de opdrachtsom. Hierbij dient ook al rekening te worden gehouden met eventuele contractverlengingen. Ons beeld is dat in bredere zin onvoldoende bewustzijn aanwezig is ten aanzien van de wijze waarop aanbestedingsrichtlijnen dienen te worden nageleefd. Wij hebben dan ook geen werkzaamheden verricht ten aanzien van de rechtmatigheid van de aanbestedingen onder het interne inkoop- en aanbestedingsbeleid, daar in opzet het proces rondom de aanbestedingen ontoereikend is.

In lijn met de kadernota rechtmatigheid maken we de formele opmerking dat de aanbestedingswet ten aanzien van de dossiervorming onvoldoende toereikend vastligt.

Hierna gaan wij in op een aantal regelmatig terugkerende constatering en onze aanbevelingen. Bij de analyse is frequent naar voren gekomen dat opdrachten welke in het verleden zijn afgesloten onvoldoende duidelijk is vastgelegd wat de verwachte opdrachtsom in zijn totaliteit was.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Ook zijn dergelijke contracten stilzwijgend zijn verlengd. Dit bemoeilijkt de wijze van foutenevaluatie, waarbij de Europese richtlijnen voorschrijven dat overeenkomsten voor onbepaalde tijd moeten worden aangemerkt als contracten voor 4 jaar. De kadernota rechtmatigheid van de Commissie BBV schrijft dat ook voor in die gevallen dient te worden uitgegaan van 4 x het jaarbedrag.

Daarnaast is vastgesteld dat in geval van zogenaamde ZB-diensten, waarvoor geen Europese aanbestedingsplicht, maar wel een meldingsplicht geldt, dat niet is voldaan aan de meldingsplicht. Hierbij betreft het met name inhuur van personeel dat in zijn algemeenheid een aandachtspunt vormt. Daar waar door inhuur van personeel, onder gezag van de gemeente, de werkzaamheden niet in vorm van een te leveren product of dienst vastliggen, zijn deze terecht geclassificeerd als een IIB-dienst (inkoopcategorieën zoals vermeld in bijlage IIB van de Europese aanbestedingsrichtlijn, waarvoor geldt dat niet Europees behoeft te worden aanbesteed, maar wel melding achteraf dient plaats te vinden).

Wij adviseren verder om het inkoopproces aan de voorkant strakker te organiseren door het hanteren van een centraal bewaakt contractenregister en het hanteren van een verplichtingenadministratie. Hierbij is het vooral van belang dat een goede inschatting en overwegingen van de opdrachtsom worden vastgelegd alvorens dat de keuze wordt gemaakt in de te hanteren aanbestedingsvorm. Gelet op de ontwikkelingen met de fusie, kan hier na de fusie nader invulling aan worden gegeven. Hierover hebben wij de organisatie in onze managementletter nader geïnformeerd.

Uit de inkoopanalyse is ook naar voren gekomen dat een belangrijk deel van de inkopen in regionaal verband worden georganiseerd. Hierbij is de GR Gooi- en Vechtstreek de partij die het aanbestedingstraject begeleidt, waarbij geldt dat de uiteindelijke contracten en verwerking van de facturen bij de individuele gemeenten plaatsvinden. Hoewel in de overeenkomst is bepaald dat de GR verantwoordelijkheid is voor het aanbestedingstraject, blijft het uiteindelijk de verantwoordelijkheid van de gemeente dat de juiste aanbestedingsrichtlijnen worden nageleefd. Wij adviseren voor de toekomst afspraken te maken met de GR over de wijze waarop de gemeente Gooise Meren hierover verantwoordingsinformatie ontvangt en de wijze waarop hier controle op plaatsvindt door de gemeente zelf of de accountant van de regio. Dit is des te meer van belang gelet op de intensivering van de samenwerking vanuit het sociaal domein en de bestedingen die daarmee via de GR georganiseerd zijn.

Aanvullend adviseren wij om nadere regels te stellen ten aanzien van het aantonen van de geleverde prestaties. Binnen het proces van accordering van facturen, geldt dat de eerste beoordelaar akkoord geeft voor de geleverde prestatie. Er zijn echter geen regels voor het nader vastleggen en aantonen van de geleverde prestatie. Bij de inkoopanalyse heeft hier een nadere beoordeling op plaatsgevonden. Dit heeft niet geleid tot bevindingen, maar wel veel navraag en zoekwerk opgeleverd.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Wij adviseren op basis van een risicoanalyse naar soorten van inkopen nadere regels te stellen voor het vastleggen van de aantoning van de geleverde prestatie. Hierbij kunnen wij ons voorstellen dat hiertoe een minimumgrensbedragen worden bepaald en dat inhuur van derden en leveringen van diensten specifieke aandacht krijgen. Voor de levering van grote werken wordt over het algemeen al gewerkt met een proces verbaal van oplevering.

Waardering van onderhoudsvoorzieningen

De gemeente heeft een onderhoudsregalisatievoorziening gevormd voor civieltechnische kunstwerken, wegen en gebouwen. Aan de voorzieningen liggen diverse meerjarige onderhoudsplannen ten grondslag. De werkelijke uitgaven in relatie tot de onderhoudsplannen wijken van jaar tot jaar af van de oorspronkelijke plannen.

Een tussentijdse jaarlijkse doorrekening van de cumulatieve uitgaven in enig jaar ten opzichte van het meerjarenplan vindt nog niet structureel plaats. Op dit moment zijn er nog geen indicaties dat de voorzieningen op termijnen ontoereikend zullen zijn. Wij adviseren een dergelijke analyse minimaal jaarlijks op te stellen.

Wet normering topinkomens

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingevoerd. Op basis van deze wet is de bezoldiging van topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector in dienstverband en bij ontslag wettelijk gemaximeerd.

Voor de bezoldiging van topfunctionarissen geldt naast de maximering een publicatieverplichting in de jaarrekening. Dit geldt eveneens voor bezoldiging van niet-topfunctionarissen, indien zij de maximale bedragen van topfunctionarissen overschrijden.

In het kader van de jaarrekening 2015 heeft het college van burgemeester en wethouders een analyse uitgevoerd van de topfunctionarissen binnen uw organisatie. Tevens heeft het college van burgemeester en wethouders vastgesteld of er functionarissen zijn die een hogere bezoldiging dan de gestelde maxima kennen. Deze informatie is opgenomen in de toelichting op de jaarrekening.

Wij hebben de juistheid en volledigheid van deze toelichting gecontroleerd en hebben vastgesteld dat de toelichting voldoet aan de daaraan te stellen eisen.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

SiSa

Wij hebben de in de SiSa-bijlage van de jaarrekening genoemde specifieke uitkeringen gecontroleerd met inachtneming van de Nota verwachtingen accountantscontrole 2015. De hierbij geconstateerde fouten en onzekerheden dienen op grond van het Bado in het verslag van bevindingen te worden opgenomen indien de navolgende rapporteringstolerantie per specifieke uitkering wordt overschreden:

- ▶ € 12.500,- indien de omvangbasis kleiner dan of gelijk aan € 125.000 is;
- ▶ 10% indien de omvangbasis groter dan € 125.000 en kleiner dan of gelijk aan € 1.000.000 is;
- ▶ € 125.000 indien de omvangbasis groter dan € 1.000.000 is.

De SiSa-bijlage dient door uw gemeente samen met een aantal andere verplicht voorgeschreven verantwoordingsstukken voor 15 juli aanstaande elektronisch bij het CBS te worden aangeleverd. Gezien de latere vaststelling van de jaarrekening adviseren we u om in lijn met de adviezen vanuit het ministerie van Binnenlandse Zaken, deze bijlage na ontvangst door te sturen naar het CBS. Door middel van een voorgeschreven tabel dienen wij te rapporteren over onze bevindingen ten aanzien van de in de jaarrekening opgenomen SiSa-bijlage. In bijlage 3 bij dit rapport zijn deze bevindingen in de voorgeschreven tabel opgenomen. U kunt deze tabel hanteren ten behoeve van verzending naar het CBS.

Kwaliteit beheersorganisatie

Kwaliteit beheersorganisatie

Interne beheersing

Algemeen

Bij de planning en uitvoering van de controle van de jaarrekening 2015 van de gemeente Naarden hebben wij de interne beheersmaatregelen, welke onderdeel uitmaken van de administratieve organisatie van uw gemeente, in onze overwegingen betrokken. Wij hebben de opzet, het bestaan en de werking van interne beheersmaatregelen onderzocht voor zover wij dit in het kader van de jaarrekening noodzakelijk achten en niet met het doel om een oordeel over de effectiviteit van de interne beheersing te geven.

Wij hebben er voor gekozen om ten opzichte van vorig jaar meer gegevensgerichte werkzaamheden uit te voeren en minder te steunen op interne beheersingsmaatregelen. Dit is primair ingegeven vanwege aangescherpte vereisten inzake steunen op interne beheersing. Voor een aantal processen wordt gesteund op de interne beheersing, hetgeen betekent dat wij minder uitgebreide werkzaamheden per jaareinde behoeven te verrichten.

Wij hebben geen onderzoek naar de effectiviteit van de interne beheersing verricht, anders dan dat relevant is voor onze jaarrekeningcontrole.

Bevindingen interne beheersing

In onze management letter 2015, uitgebracht aan College op 18 december 2015, hebben wij onze bevindingen en aanbevelingen van onze tussentijdse controle 2015 opgenomen. Wij constateren dat de significante bevindingen adequaat zijn opgevolgd voorafgaand aan de jaarrekeningcontrole. Wel vragen we u uw aandacht voor een tijdige aflettering en analyse op de afloop van de gemeentelijke balansposten per ultimo 2015.

Kwaliteit beheersorganisatie

Interne beheersing

Automatisering

Onze controle was niet primair gericht op het doen van een uitspraak omtrent de continuïteit en betrouwbaarheid van (delen van) de geautomatiseerde gegevensverwerking en wij hebben daartoe ook geen opdracht van het management ontvangen.

De jaarrekeningcontrole heeft echter geen tekortkomingen in de continuïteit en betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking aan het licht gebracht.

Cybercriminaliteit breidt zich snel uit. De ongekende mogelijkheden in de digitale wereld en de daarmee samenhangende verbinding tussen mensen, mobiele apparaten en organisaties, opent een compleet nieuw speelveld aan gevoeligheden. Cyberrisico's stijgen en wijzigen continu. Elke dag werken hackers aan nieuwe technieken om de informatiebeveiliging van organisaties te doorbreken.

Frauderisico's

Wij informeren de raad over illegale handelingen waarbij het hoger kader is betrokken en over fraude en illegale handelingen (of deze nu door het hoger kader of door andere werknemers zijn veroorzaakt) die een onjuistheid van materieel belang in de jaarrekening tot gevolg hebben. Wij hebben geen indicaties dat dergelijke situaties zich hebben voorgedaan in 2015.

Onze controle dient zodanig te worden gepland en uitgevoerd dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen onjuistheden van materieel belang als gevolg van fouten of fraude bevat (Standaard 240 De verantwoordelijkheden van de accountant met betrekking tot fraude in het kader van een controle van financiële overzichten).

Door de beperkingen die inherent zijn aan een controle, bestaat er een onvermijdbaar risico dat sommige afwijkingen in de financiële overzichten niet zullen worden ontdekt, zelfs wanneer de controle naar behoren is gepland en uitgevoerd overeenkomstig de Standaarden.

Onze controlewerkzaamheden omvatten mede de volgens Standaard 240 vereiste werkzaamheden, zoals brainstorming, het verzamelen van informatie met het oog op het vaststellen van en reageren op het risico van fraude en het uitvoeren van bepaalde werkzaamheden gericht op het risico van het doorbreken van interne beheersmaatregelen door het management, met inbegrip van inzage in journaalboekingen, beoordeling van schattingen en evaluatie van zakelijke redenen voor significante ongebruikelijke transacties.

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en ontdekken van fraude berust zowel bij de raad als bij het college. Het is van belang dat het college, onder toezicht van de raad, sterk de nadruk legt op het voorkomen van fraude, waardoor de gelegenheden tot het plegen van fraude kunnen afnemen, alsmede op het ontmoedigen daarvan, waardoor personen ervan kunnen worden weerhouden om fraude te plegen omwille van de waarschijnlijkheid dat die wordt ontdekt en bestraft.

Wij informeren de gemeenteraad over illegale handelingen waarbij het hoger kader is betrokken en over fraude en illegale handelingen (of deze nu door het hoger kader of door andere werknemers zijn veroorzaakt) die een onjuistheid van materieel belang in de jaarrekening tot gevolg hebben.

Uit onze werkzaamheden en gesprekken met het college en uw organisatie zijn geen signalen voor mogelijke fraude naar voren gekomen.

Rechtmatigheidsbeheer

Rechtmatigheidsbeheer

Onze bevindingen in het kader van rechtmatigheid

Wij hebben bij de controle over 2015 de rechtmatigheid getoetst conform de bepalingen van het Bado en het controleprotocol van de gemeente Naarden. Bij onze controle hebben wij aandacht gegeven aan de volgende onderwerpen:

- ▶ het rechtmatigheidsbeheer
- ▶ de naleving van het voorwaarden criterium
- ▶ de begrotingsrechtmatigheid
- ▶ de kredieten
- ▶ mutaties in de reserves
- ▶ het misbruik-en-oneigenlijk-gebruikcriterium
- ▶ de niet-financiële beheershandelingen

Begrotingscriterium

Met de controle op de juiste toepassing van het begrotingscriterium toetsen wij of het budgetrecht van de gemeenteraad is gerespecteerd.

Wij beoordelen bij onze controle de overschrijdingen ten opzichte van de begrote lasten per programma. Dit betreffen enkel de lasten omdat hierop een beoordeling en rapportering van de accountant wordt gevraagd vanuit de Kadernota Rechtmatigheid.

De raad autoriseert de begroting (en begrotingswijzigingen) en geeft daarmee toestemming voor de uitvoering van het beleid en de daarvoor benodigde middelen. Het is de verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders om begrotingsafwijkingen tijdig te signaleren en te rapporteren aan de raad. Door een goede inrichting van de planning- en controlcyclus zorgt het college er voor dat de begroting en budgetten worden bewaakt en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan de gemeenteraad, zodat deze tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen.

Indien desondanks budgetten worden overschreden en niet meer gedurende het jaar kunnen worden voorgelegd aan de raad, is strikt genomen sprake van een onrechtmatigheid. Deze overschrijdingen hoeven echter niet in alle gevallen te worden meegewogen in het accountantsoordeel. Voor een juiste oordeelsvorming is van belang in hoeverre de begrotingsoverschrijding past binnen het door de gemeenteraad geformuleerde beleid, deze wordt gecompenseerd door hogere opbrengsten of kostenoverschrijdingen bij opneemenderegelingen. Deze overschrijdingen dienen te worden weergegeven in de jaarrekening en kunnen door het vaststellen van de jaarrekening alsnog door de raad worden geautoriseerd.

Wij zijn nagegaan of de financiële beheershandelingen tot stand zijn gekomen binnen de grenzen van de door de raad geautoriseerde begroting. Wij constateren de volgende overschrijdingen op lastenniveau ten opzichte van de gewijzigde begroting:

Lastenoverschrijding programma (x € 1.000)	Begrotingsafwijking	Onrechtmatig, telt niet mee	Onrechtmatig, telt wel mee
Programma 1 Ruimtelijke ordening en wonen totaal € 2.071 (23,0%)	Hogere lasten passen binnen bestaand beleid of worden gecompenseerd door hogere baten.	x	
Programma 6 Bestuur en publieke diensten totaal € 3.281 (68,6%)	Hogere lasten passen binnen bestaand beleid en worden gecompenseerd door hogere baten.	x	
Programma 7 Algemene baten lasten totaal € 803 (6,7%)	Hogere lasten passen binnen bestaand beleid.	x	

Rechtmatigheidsbeheer

In de toelichting op de staat van baten en lasten is door het college een analyse van de overschrijdingen opgenomen. De overschrijdingen zijn toereikend toegelicht en passen binnen bestaande beleid of worden gecompenseerd door hogere baten binnen het programma. Het college stelt uw gemeenteraad voor genoemde overschrijdingen te autoriseren in het kader van de vaststelling van de jaarrekening 2015. Vooruitlopend hierop zijn wij hiervan reeds uitgegaan bij het vormen van ons oordeel over de (begrotings)rechtmatigheid.

Kredieten

Wij zijn nagegaan of de investeringen tot stand zijn gekomen binnen de grenzen van de door de Raad geautoriseerde kredieten. Wij constateren dat er geen sprake is van materiële onrechtmatige kredietoverschrijdingen.

Misbruik en oneigenlijk gebruik

In de externe en interne regelgeving zijn diverse bepalingen opgenomen die erop zijn gericht om misbruik en oneigenlijk gebruik te voorkomen.

Uw gemeente heeft de toets op het misbruik en oneigenlijk gebruik neergelegd in interne controleplannen. De uitkomst van deze toets heeft niet geleid tot bevindingen die invloed hebben op de rechtmatigheid van baten en lasten en balansmutaties.

Niet-financiële beheershandelingen vallen buiten de scope van rechtmatigheidscontrole

Handelingen en beslissingen van niet-financiële aard vallen buiten de scope van de rechtmatigheidscontrole door de accountant. De accountant toetst deze handelingen en beslissingen niet inhoudelijk door gegevensgericht onderzoek.

Volstaan wordt in dit kader met het beoordelen van het interne systeem van risicoafwegingen. Binnen dit systeem moeten voorwaarden zijn geschapen om risico's goed te kunnen beoordelen en in de tijd te kunnen volgen.

Wij hebben ons een beeld gevormd over de wijze van totstandkoming van de inventarisatie van de risico's en de getrouwe weergave van de hieruit mogelijk voortvloeiende financiële gevolgen in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing van het jaarverslag en hebben hieruit geen afwijkingen geconstateerd die in het kader van de opdracht naar voren gebracht moet worden in deze rapportage.

Bijlagen

Onafhankelijkheid en controleproces

Bijlage 1

Onafhankelijkheid

De onafhankelijkheid van de accountant behoort tot het fundament van zijn beroep. In de maatschappelijke discussie over kwaliteitsverbetering van de controle speelt de onafhankelijkheid van accountants een belangrijke rol. Vanaf 1 januari 2014 is op alle assurance-opdrachten onder Nederlands recht de Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO) van toepassing. Een aantal belangrijke punten uit de ViO die we hieronder hebben opgenomen betreffen:

- ▶ langdurige betrokkenheid
- ▶ samenloop van dienstverlening
- ▶ geschenken en giften

Een strikte scheiding tussen controle- en adviesdiensten was al van kracht voor OOB's (organisaties van openbaar belang) vanaf 1 januari 2013 en kantoorrotatie is verplicht voor financiële jaren van OOB's vanaf 2016. Daarnaast kent de Europese verordening vanaf controlejaar 2016 striktere onafhankelijkheidseisen, maar ook nadere bevestigingen over onafhankelijkheid ter communicatie aan interne toezichthouders.

Op 17 juni 2016 werd een gewijzigde ViO van kracht vanwege de implementatie van Verordening (EU) nr. 537/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 16 april 2014 betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang.

Impact ViO op relatie Gemeente Naarden en EY

Langdurige betrokkenheid

Om alle schijn van afhankelijkheid te vermijden, kunnen de externe accountant en (sr) managers in het team maximaal zeven achtereenvolgende jaren in het team actief zijn. Daarna zullen zij intern roteren.

Barry Smeenk is vanaf boekjaar 2015 externe accountant van de gemeente Naarden. Jelle Smit is ook tevens vanaf boekjaar 2015 betrokken. Dit betekent dat van rotatie op korte termijn geen sprake is.

Samenloop van dienstverlening

Ten aanzien van OOB's is de combinatie van wettelijke controles en overige dienstverlening volledig verboden, met uitzondering van met name genoemde overige assurediensten. Voor niet-OOB's is bepaald dat samenloop is geoorloofd als de non-assuredienst niet van materiële invloed is op het assurance-object. Als er wel materiële invloed is geldt in beginsel een verbod, behalve wanneer de non-assuredienst niet:

- ▶ subjectief of niet-routinematig is; of
- ▶ een verwerkingswijze in het assurance-object ten gevolge heeft waarvan het assuranceteam twijfelt of deze verwerkingswijze passend is; of
- ▶ leidt tot een bedreiging uit hoofde van belangenbehartiging.

Wij bevestigen u dat onze non-assurediensten voldoen aan bovengenoemde criteria.

Geschenken en giften

Zoals met u is overeengekomen, informeren wij u hierbij over de door ons ontvangen respectievelijk verstrekte geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid boven € 100. Wij bevestigen u dat dergelijke geschenken niet door ons verstrekt zijn dan wel ontvangen.

Onafhankelijkheid en controleproces

Bijlage 1

Verantwoordelijkheid

Conform de aan ons verleende opdracht hebben wij de jaarrekening 2015 van de gemeente Naarden gecontroleerd. Deze jaarrekening is onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders opgesteld. Het is onze verantwoordelijkheid een oordeel te geven over de jaarrekening, als bedoeld in artikel 213, tweede lid, van de Gemeentewet.

Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado) en het door de raad vastgestelde controleprotocol.

Dienovereenkomstig zijn wij verplicht te voldoen aan de voor ons geldende gedragsnormen en zijn wij gehouden onze controle zodanig te plannen en uit te voeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Controleaanpak en -uitvoering

Onze controleaanpak is onder andere gericht op het in kaart brengen van de voor de jaarrekening van belang zijnde risico's. Op basis van onze gesprekken met het management over de belangrijke financiële en operationele ontwikkelingen en onze risico analyse van de sector lokale overheid is een aantal punten met een verhoogd controlerisico voor de jaarrekening 2015 onderkend. Dit betekent dat deze posten meer diepgang in de controle krijgen.

- ▶ verwerking decentralisaties
- ▶ aanbestedingen
- ▶ WNT
- ▶ kwaliteit resultaat, schattingen en toelichtingen in de jaarrekening
- ▶ waardering grondexploitaties

Wij rapporteren u over onze werkzaamheden en bevindingen ten aanzien van onze aandachtspunten in dit accountantsverslag.

De met u afgesproken goedkeurings- en rapporteringstoleranties

Op grond van het Bado stelt de raad de goedkeuringstolerantie vast die de accountant bij zijn jaarrekeningcontrole dient te hanteren.

De goedkeuringstolerantie zijn vastgesteld door het college van burgemeester en wethouders en vervolgens ter besluitvorming aangeboden aan de raad. Bij de jaarrekening is het normenkader bijgesteld, ten aanzien van toleranties zijn geen wijzigingen aangebracht.

Goedkeurings-tolerantie	Goed-keurend	Beperking	Oordeel-onthouding	Afkeurend
Fouten in de jaarrekening (% lasten)	$\leq 1\%$	$> 1 < 3\%$	-	$\geq 3\%$
Onzekerheden in de controle (% lasten)	$\leq 3\%$	$> 3 < 10\%$	$\geq 10\%$	-

Onafhankelijkheid en controleproces

Bijlage 1

Op grond van de jaarrekening 2015 bedraagt de goedkeuringstolerantie voor fouten afgerond € 521.000 (1% van de lasten) en voor onzekerheden € 1.563.000 (3% van de lasten). Als de goedkeuringstolerantie niet wordt overschreden, kan een goedkeurende controleverklaring afgegeven worden.

Deze goedkeuringstolerantie is een kwantitatief criterium. De uiteindelijke oordeelsvorming is echter altijd een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve afwegingen.

Overzicht controleverschillen

Bijlage 2

Controleverschillen

Tijdens onze controle inventariseren wij verschillen tussen enerzijds bedragen, classificaties, presentatie en toelichting van jaarrekeningposten die de gemeente heeft opgenomen of gerapporteerd en anderzijds bedragen, classificaties, presentatie of toelichting zoals die naar onze mening in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten dienen te worden opgenomen of gerapporteerd.

Onderstaand is een overzicht van de materiële verschillen opgenomen, die zijn geconstateerd tijdens onze controle en welke zijn aangepast door het college. Wij hebben geëvalueerd in hoeverre onderstaande verschillen voortkomen uit een tekortkoming in de interne beheersing. Tevens is een overzicht opgenomen van de onjuistheden die wij tot aan de datum van dit verslag hebben gesignaleerd en niet door de gemeente zijn gecorrigeerd. Daarnaast zijn eventuele rechtmatigheidsfouten in dit overzicht opgenomen.

Gecorrigeerde verschillen			
Post/omschrijving verschil	Bedrag €/verwijzing naar regelgeving	Effect van deze constatering op de interne beheersing	Referentie in dit verslag
Toevoeging voorziening dubieuze debiteuren	€ 477.000	Geconstateerd gedurende het afsluitproces na opstellen van de jaarstukken.	Pagina 16
Toevoeging voorziening pensioenen	€ 1.129.000	Door ontbreken van actuariële berekeningen bij het opstellen van de jaarstukken.	Pagina 16

Overzicht controleverschillen

Bijlage 2

Het hieronder opgenomen overzicht met ongecorrigeerde controleverschillen is verstrekt aan het college en is als bijlage bij de Bevestiging bij de jaarrekening gevoegd. Wij hebben de ongecorrigeerde verschillen met het college besproken. Wij zijn van mening dat verschillen zoveel mogelijk door het college moeten worden gecorrigeerd, echter wij kunnen instemmen met de overwegingen van het college om deze verschillen niet te corrigeren, aangezien deze bedragen niet materieel zijn voor het inzicht van de jaarrekening. De geconstateerde fouten ad € 206.000 en onzekerheden ter hoogte van € 306.000 zijn lager dan de door u vastgestelde controletolerantie van respectievelijk € 521.000 en € 1.563.000.

De kwalitatieve factoren die hierbij in overweging zijn genomen, zijn:

- ▶ het effect op het resultaat voor en na bestemming;
- ▶ het effect op de balansposten, inclusief het eigen vermogen;
- ▶ het effect op significante toelichtingen, individuele items, subtotaal of totaal in de jaarrekening.

Wij lichten de ongecorrigeerde verschillen nader toe.

Ongecorrigeerde verschillen		
Post/omschrijving van de toelichting	Bedrag in €/verwijzing naar regelgeving	Referentie in dit verslag
Fouten		
Aanbestedingsonrechtmatigheden	206.000	Pagina 17
Totaal fouten	206.000	
Onzekerheden		
Lasten PGB	306.000	Pagina 13
Totaal onzekerheden	306.000	

SiSa-bijlage

Bijlage 3

Het is volgens de *Nota verwachtingen accountantscontrole 2015* voorgeschreven dat wij de geconstateerde fouten en onzekerheden per regeling rapporteren door middel van onderstaande verplichte tabel. Deze tabel dient door uw gemeente samen met een aantal andere verplicht voorgeschreven verantwoordingsstukken voor 15 juli aanstaande elektronisch bij het CBS te worden aangeleverd.

Nummer specifieke uitkering conform SiSa-bijlage 2015	Specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2015 (OAB)	-	-	n.v.t.
E27B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer SiSa tussen medeoverheden	-	-	n.v.t.
G1A	Wet sociale werkvoorziening (Wsw) totaal 2014	-	-	n.v.t.
G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeente 2015	-	-	n.v.t.
G3	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen) _gemeente 2015	-	-	n.v.t.

Actualiteiten BBV

Bijlage 4

Vernieuwing Besluit Begroting en Verantwoording (BBV)

Het definitieve Wijzigingsbesluit vernieuwing BBV met de wijzigingen voortvloeiende uit het traject Vernieuwing BBV en uit de invoering van de Vennootschapsbelasting is op 17 maart 2016 geplaatst in het Staatsblad. Deze wijzigingen hebben enerzijds effect op de begrotingsjaren 2017 en verder van de gemeente Gooise Meren. Anderzijds hebben deze wijzigingen ook op specifieke gebieden effect op de jaarrekening 2016. In het wijzigingsbesluit is geregeld dat met een ministeriële regeling nadere regels kunnen worden vastgesteld.

Daarnaast heeft de commissie BBV naar aanleiding van het wijzigingsbesluit een aantal geactualiseerde richtinggevende notities gepubliceerd.

Bijgaand informeren we u op hoofdlijnen over de effecten voor de gemeente Gooise Meren. Wij informeren u in een later stadium door middel van onze vaktechnische uitgave Overheid over de nadere details van deze wijzigingen.

Wijzigingen begroting 2017

Met ingang van begrotingsjaar 2017 (voor openbare lichamen ingesteld op grond van de Wgr vanaf 2018) dient de gemeente Gooise Meren rekening te houden met de volgende belangrijke wijzigingen:

- ▶ Indeling en verantwoording naar voorgeschreven **taakvelden**, deze voorgeschreven taakvelden zijn bij ministeriële regeling bepaald;
- ▶ **Invoering van voorgeschreven beleidsindicatoren**, ook deze zijn bij ministeriële regeling bepaald;
- ▶ Opnemen van een apart overzicht kosten **overhead** en meer inzicht in toerekening overhead, o.a. in overzicht overhead en paragrafen financiering en lokale heffingen
- ▶ Meer inzicht in **prestaties verbonden partijen**, door een betere koppeling tussen eigen taken en taken uitgevoerd door verbonden partijen.

- ▶ Voor de categorie “**Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut**” vervalt de keuzemogelijkheid tot het wel of niet activeren. Deze investeringen dienen met ingang van 2017 te worden geactiveerd. Tevens is het niet langer toegestaan om reserves direct hierop in mindering te brengen of versneld af te schrijven.

Wij adviseren u bovenstaande zaken mee te nemen bij het opstellen van de begroting 2017.

Wijzigingen jaarrekening 2016

De eerder genoemde wijzigingen hebben pas effect op de begroting 2017 en de daarmee samenhangende jaarrekening 2017. De jaarrekening 2016 wordt echter op een aantal vlakken al geraakt door de vernieuwing BBV:

- ▶ Het verplaatsen van de balanscategorie “bijdragen aan activa in eigendom van derden” van de financiële vaste activa naar de immateriële vaste activa;
- ▶ Het vervallen van de categorie “Niet in exploitatie genomen bouwgronden”.
- ▶ Nadere uitsplitsing van de ontvangen en nog te ontvangen voorschotbedragen met specifiek bestedingsdoel naar verstrekker, te weten:
  - ▶ Europese overheidslichamen;
  - ▶ Het Rijk;
  - ▶ Overige Nederlandse overheidslichamen.
- ▶ Uitbreiding verplichte toelichting aangaande bouwgronden in exploitatie.

Wij adviseren u bovenstaande zaken mee te nemen bij het opstellen van de jaarrekening 2016.

Actualiteiten BBV

Bijlage 4

Nieuwe notities Commissie BBV

De commissie BBV heeft de afbakening, definiëring en verslaggevingsregels rondom grondexploitaties kritisch onder de loep genomen. De reden hiervoor is een aantal ontwikkelingen op het gebied van grondexploitaties, zoals de wijzigende wet- en regelgeving (BBV, Omgevingswet en Vpb) en de forse afboekingen die de decentrale overheden hebben moeten nemen op haar grondexploitaties. Deze analyse heeft recent geleid tot het uitbrengen van een tweetal notities, te weten de notitie Grondexploitatie 2016 en de notitie Faciliterend grondbeleid. Beide notities treden per 1 januari 2016 in werking. De notities Rente en Overhead welke recent zijn verschenen treden pas per 1 januari 2017 in werking. Wij informeren u over de inhoud van deze laatste twee notities door middel van onze vaktechnische brochure.

Gevolgen jaarrekening 2016 Notitie Grondexploitatie

De notitie Grondexploitatie bevat een aantal wijzigingen die effect hebben op het opstellen van de grondexploitaties en mogelijk de waardering van deze grondexploitaties. Onderstaand gaan we kort in op de belangrijkste wijzigingen en de gevolgen voor gemeente Gooise Meren. Wellicht ten overvloede merken wij op dat de commissie BBV heeft bepaald dat deze voorschriften nog niet gehanteerd behoeven te worden in de jaarrekening 2015.

De definitie van de grondexploitaties is aangescherpt. Het startpunt van een Bouwgrond in exploitatie (BIE) is het raadsbesluit met de vaststelling van het grondexploitatiecomplex, inclusief grondexploitatiebegroting. Vanaf dat moment wordt de BIE geopend en kunnen kosten worden geactiveerd en bijgeschreven op de voorraadpositie op de balans.

Om de risico's die samenhangen met zeer lang lopende projecten te beperken mag de looptijd van een grondexploitatiecomplex maximaal 10 jaar bedragen. Hier kan eventueel door middel van het treffen van aanvullende beheersmaatregelen op basis van een raadsbesluit van afgeweken worden. We constateren dat uw gemeente momenteel geen exploitatie met een horizon langer dan 10 jaar heeft opgenomen.

Jaarlijks dient een herziening van de grondexploitatiebegroting plaats te vinden. Een actualisatie van het grondexploitatiecomplex en de grondexploitatiebegroting met planinhoudelijke wijzigingen, danwel autonome wijzigingen met materiële financiële gevolgen, moet opnieuw door de raad worden vastgesteld.

De toerekening van kosten aan de BIE wordt stringenter afgebakend:

- ▶ Enkel kosten zoals opgenomen in artikel 6.2.4 van het Besluit ruimtelijke ordening mogen nog worden toegerekend.
- ▶ De toe te rekenen rente moet worden gebaseerd op de werkelijk betaalde rente.
- ▶ Het is niet langer toegestaan eigen middelen (reserves) rechtstreeks ten gunste van de BIE te brengen;=.
- ▶ Het is niet meer toegestaan om vanuit de BIE toevoegingen aan de voorziening voor bovenwijkse voorzieningen te doen.

De disconteringsvoet die moet worden gehanteerd in de berekening van de contante waarde ten behoeve van het treffen van een verliesvoorziening voor negatieve grondexploitaties wordt voor alle gemeenten gelijk gesteld aan het maximale meerjarig streefpercentage van de Europese Centrale Bank voor de inflatie binnen de Eurozone (2%).

Actualiteiten BBV

Bijlage 4

Zoals in de wetwijziging aangegeven vervalt met ingang van 1 januari de categorie "Niet in exploitatie genomen bouwgronden" (NIEGG). De NIEGG's welke de gemeente op de balans per 31 december 2015 heeft opgenomen dienen te worden geherubriceerd naar de materiële vaste activa tegen dezelfde boekwaarde als opgenomen in de jaarrekening 2015. Tenminste voor 1 januari 2020 dient de gemeente deze NIEGG's, indien van toepassing, naar lagere marktwaarde tegen de dan geldende bestemming hebben teruggebracht. De voormalige gemeente Naarden kent per jaareinde 2015 geen NIEGG, derhalve is dit voor Naarden niet van toepassing, wellicht wel voor de andere fusiegemeenten. **Wij adviseren u vroegtijdig te analyseren wat de mogelijke (financiële) effecten zijn en hiermee rekening te houden in uw begroting/jaarrekening 2016 en verder.**

In de plaats van het hanteren van de categorie NIEGG wordt het activeren van voorbereidingskosten voor grondexploitaties als kosten van onderzoek en ontwikkeling onder de immateriële vaste activa wel toegestaan. Dit mag onder de volgende voorwaarden:

- ▶ De kosten moeten passen binnen de kostensoortenlijst van het Bro.
- ▶ De kosten mogen maximaal 5 jaar geactiveerd blijven staan onder de immateriële vaste activa. Na maximaal 5 jaar moeten de kosten hebben geleid tot een actieve grondexploitatie danwel worden afgeboekt ten laste van het jaarresultaat.
- ▶ Plannen tot ontwikkeling van de grond waarvoor de voorbereidingskosten worden gemaakt, moeten bestuurlijke instemming hebben, blijkend uit een raadsbesluit of - indien gedelegeerd - een collegebesluit.

Gevolgen jaarrekening 2016 Notitie Faciliterend grondbeleid

Naast een actieve grondexploitatie kan de gemeente ook in gevallen kiezen voor een faciliterend grondbeleid waarbij sprake kan zijn van kostenverhaal. De commissie BBV heeft ten aanzien van dit faciliterende grondbeleid een separate notitie uitgebracht, hierin zijn de volgende belangrijke aanwijzingen gedaan. **Wij adviseren u om in begrotingsjaar 2016 een deugdelijke analyse van uw grondexploitatieportefeuille te maken om een duidelijk onderscheid tussen actieve en passieve grondexploitatie te hebben in de jaarrekening 2016.**

Kosten die gemaakt zijn in het kader van faciliterend grondbeleid en kunnen worden verhalen op derden, classificeren als vordering op de balans. Afhankelijk van de status van de vordering dient deze vordering op de balans van de gemeente tot uiting te komen als kortlopende vordering of overlopend actief. Bepalend voor de classificatie is de aanwezigheid van een getekende overeenkomst.

Als de kosten worden verhaalt op basis van een exploitatieplan, maar verrekening nog niet kan plaatsvinden doordat nog geen omgevingsvergunning is aangevraagd of nog geen posterieure overeenkomst is gesloten, dienen de gerealiseerde nog te verhalen kosten te worden verantwoord als "nog te verhalen kosten" onder de overlopende activa. Hieraan zijn wel vergelijkbare voorwaarden, zoals aan de activering van voorbereidingskosten voor actieve grondexploitaties gesteld.